

Çin, Kirliliğini Dışarıya Satıyor.

Beijing'in diplomasisi giderek yeşilleşirken, uluslararası ticareti ise daha da kömür karasına dönüştürüyor.

Dünya Amerika Birleşik Devletleri Seçilmiş Başkanı, iklim inkarcısı Donald Trump'ın muhtemel politikaları hakkında spekülasyonlarda bulunurken, Xi Jinping Çin'in karbon dioksit emisyon miktarının 2030 yılına kadar tepe noktaya ulaşması vaadini tekrarlayarak Fas'ın Marakeş şehrinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'ndakilere derin bir soluk aldırdı. İklim değişikliğinin tarihsel sorumluluğu söylemini geride bırakan Çin Devlet Başkanı, "yeşil dağlar ve berrak su, gümüş ve altın dağlar kadar iyi olduğu için" kendinin G-20 lideri olduğu dönemde Çin'i bir "ekolojik medeniyet" olarak geliştirmeye adayacağını belirtti.

Ancak Xi'nin çevre söylemi görüldüğü gibi değil. Xi, Çin'i konut elektriği üretiminde kömür kullanımını azaltmak için adım atarken, hükümeti denizaşırı ülkelere kömür satabilmek için büyük bir kararlıkla çalışıyor ve Çin dışındaki ülkelerin "ekolojik medeniyet" olmaları umutlarına engel oluyor.

Deniz Zisko yeşil dağlar ve berrak su konularındaki her şeyi biliyor. Çocukluğu 1960'larda Bosna Hersek'in Modrak Gölü'nde, Banovici kömür madeni ve Tuzla kömürlü termik santralinin kömür tozu ve külleri gölü kirlilemeden önce, yüzerek geçti. Bugün Bosna Ekoloji ve Enerji Merkezi'nin enerji kampanyası koordinatörü olarak çalışan Zisko, Chexim olarak bilinen Çin devletine ait ithalat-ihracat bankasının fonladığı, Tuzla santralinin planlanan 450 megawatt'lık genişletme çalışmasına karşı çıkıyor. Yapılan anlaşma, China Gezhouba Group ile yapılan 750 milyon ABD dolarlık bir mühendislik, tedarik ve inşaat sözleşmesini de kapsıyor. Birkaç kilometre ötede Çinli Dongfang Electric şirketi, sıfırdan yapılacak ve finansmanı için Çin'le görüşülen bir diğer termik santralin mühendislik, tedarik ve inşaat ihalesini kazanmış.

Orta ve Doğu Avrupa Bankwatch Ağı'nın araştırmasına göre, Tuzla'daki genişletme çalışmaları ve Banovici santrali, Çin'in finansmanı ya da inşaatı yapmayı değerlendirdiği yaklaşık 80 denizaşırı kömür projesinden sadece ikisi. Projelerin toplamı 52 GW kurulu güç teşkil ediyor, yani ABD başkanı Barack Obama'nın Cıva ve Hava Zehirleyicileri Standartları'na göre kapatılması beklenen 40 GW kurulu güçten daha büyük.

Uluslararası Enerji Ajansı'na (IEA) göre, karbon yakalama ve depolama ile emisyonlar azaltılmadığı sürece, yeni kömürlü termik santrallerin kurulması küresel ısınmanın endüstri öncesi döneme kıyasla 2°C derece daha fazla artmasını engellemek için gerekli olan "derin karbonsuzlaştırma" ile uyumlu değil.

Oklahoma Üniversitesi Uluslararası ve Bölge Çalışmaları Yardımcı Doçenti Bo Kong'a göre "Burada çok çeşitli hedefler var". Çin, yenilenebilir enerji yatırımı yapılan ülkelerin başında ve günümüz küresel yeşil bono satış piyasasının %44'üne hakim. Kong, durumu "Çin, bir iklim değişikliği mağduru olduğunu da kabul ederek, iklim konusunda 180 derece çark etti" sözleriyle açıklıyor.

Ancak aynı zamanda, yavaşlayan yurtiçi büyüme ve küresel finans krizi nedeniyle gelişmiş ülkelerin Çin'den ithalatı azaltmaları sonucu olarak, Çin'de önemli bir endüstriyel kapasite

aşımı meydana geldi. Günümüzde, Çin’de kullanılan kömürlü santral kapasitesi, kurulu gücün %50’sinden az ve her bir santral yılın üç ayı atıl halde bekliyor. Eurasia Group Kıdemli Analisti Erica Downs, “Kapasite aşımından mustarip tüm sektörlerde olduğu gibi, Çin’deki kömür sektörü de büyüyebilmek için gözlerini denizaşırı piyasalara çevirdi,” açıklamasında bulunuyor. Çin bugün en büyük kömüre dayalı enerji üretimi ekipmanı ihracatçısı ve ikinci sıradaki Japonya’dan iki misli daha fazla ihracat yapıyor.

Down’a göre, “Bunun devletin yüksek kademeleri tarafından da desteklendiği çok açık.” Son on yılda, Beijing’in iki politika bankası Chexim ve Çin Kalkınma Bankası (CDB) gelişmekte olan ülkelerdeki enerji projelerine verdikleri finansmanları ikiye katladı, bu rakamların yarısından fazlası da kömürlü termik santrallere verildi. Bu ani artış, geçen on yılda dışarıya yapılan yatırımların on kat artmasıyla beraber Kuşak ve Yol İnisiyatifi olarak bilinen Çin’in “dışarı çıkma” stratejisini yansıtıyor.

Sermaye piyasalarına erişemeyen ancak aynı zamanda yatırım ve GSYİH yaratma konusunda Beijing’in baskısı altında olan yerel yönetimler de projelere katılmaya hevesli. Kong’a göre “yerel yönetimler arasında çok büyük rekabet var”; eyaletler Kuşak ve Yol dolarları için merkezi hükümete lobi yapıyor. Her ne kadar tavandan tabana öncelik düzeni olsa da tabandan tavana pragmatizmi de mevcut. Carnegie Asia Program’dan Kıdemli Üye Yukon Huang durumu “Bu kurumların katılmaları için ikna edilmelerine gerek yok. Bu projeleri para kazanma fırsatları olarak görüyorlar,” sözleriyle açıklıyor.

Kong’a göre, “Buradaki mantık Marshall Planı’na oldukça benziyor. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ABD gibi, büyük ihracatçı ülkeler komşularının pazarlarını oluşturmalarını sağlayacak olanakları geliştirmelerine yardımcı olmamalıdır.” Tuzla örneğindeki mühendislik, tedarik ve inşaat sözleşmeleri Çin ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında para birimi swap’ı, tarifeler, gümrük vergileri, denetim ve vize konusunda yapılan 16+1 anlaşma çerçevesi gibi daha geniş işbirliklerinde yapılıyor. Çin ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki ticaret 2010 ve 2015 yılları arasında %28 büyüdü.

Boston Üniversitesi’den Küresel Kalkınma Politikalar profesörü Kevin Gallagher, yeni pazarlara ekipman ve işçilik ithal etmeyi mümkün kılan bu “arka kapı” olmasa, Çin’in yurtiçi kömür üretim kapasitesinin tavanı da olamayabilirdi görüşünde. 2015 yılında Çin kömür şirketlerinin %80’i zarara uğradı ve hükümetin 1 milyar tondan fazla madencilik kapasitesini kapatma çalışmalarına bağlı olarak 1 milyondan fazla iş tehlike altında.

Aynı zamanda, Çin finansmanı yardımıyla inşaat edilmekte olan kömürlü termik santral kurulu gücün %87’si, Çin bağlantılı şirketlerden, türbin gibi, en az bir büyük ekipman tedarik ediyor. Dış İlişkiler Konseyi Kıdemli Üyesi Jennifer Harris, endüstriyel kapasite aşımı ve beklenen işsizliğe ek olarak geri dönmeyen krediler ve döviz rezervlerinden de bahsediyor ve “Çin’in karşı karşıya kaldığı ekonomik dalgalanmalara baktığımızda, bu uygulamaya başlamak ekonomik açıdan mantıklı” yorumunu yapıyor.

Bu ekonomik dalgalanmalar ışığında, Çin’in en yetkili devlet kurumları arasında yurtdışında bir “ekolojik medeniyet”e olanak sağlamanın yurtiçi için olduğu kadar öncelikli bir politika olup olmaması konusunda bir mutabakat bulunmuyor. Her ne kadar Mart 2015’te Ulusal Kalkınma ve Reform Komisyonu “kömür arama ve geliştirme alanında işbirliğini” arttırılmasının Kuşak ve Yol İnisiyatifi için asıl olduğunu [ifade etmiş](#) olsa bile, Xi Eylül 2015’te “yüksek kirlilik ve karbon emisyonlu” denizaşırı projelere yapılan kamu yatırımlarını “sıkı bir biçimde kontrol” edileceği [vaadinde bulundu](#).

O günden beri, Çin Bankacılık Düzenleme Kurumu (ÇBDK) yurtiçi kapasite aşımıyla başa çıkılması için kömür ve kömür teknolojisinin ithal edilmesini özellikle destekledi. Ve Xi'nin Eylül 2015'teki vaadinden beri, ÇBDK 2.1 milyar ABD dolarını aşan kömür finansmanını onayladı (Kong'a göre, Çin'in iki politika bankası fonlarının %70'inden fazlasını tahvil piyasalarından elde ediyor ve bu da kömür endüstrisinin hangisinin daha kârlı olduğuna bağlı olarak politika odaklı kredi ve piyasa odaklı kredi arasında gelip gidebileceğini izlenimi veriyor.)

Eylül 2016'da, ÇBDK de aralarında olduğu yedi büyük devlet kurumu dış yatırımların "yeşilliğini" arttırmayı vaat eden yeşil finansman düzenlemeleri [yayınladı](#). Ancak düzenleme için hiçbir yaptırım mekanizması bulunmuyor. Kong, "Siz bir Çin bankası olsaydınız, hangisini dinlerdiniz?" sorusunu soruyor.

Çin hükümetinin çevrecilik konusundaki mutabakat eksikliği yerel yönetimlere sirayet ediyor. Johns Hopkins Üniversitesi'nde Uluslararası Çalışmalar bölümünden Yardımcı Profesör Ling Chen durumu "Ülke, bölünmüş bir bürokrasinin sıkıntısını çekiyor. Sadece 'bir' Çin yok" sözleriyle açıklıyor.

Merkezi hükümetin uluslararası iklim liderliği vizyonu eyalet çıkarlarıyla yarışıyor. Kong'a göre, "Eyaletler kendi bölgelerinde olanlarla ilgileniyorlar: yerel ekonomi, sosyal istikrar ve vergiler." Ekonomisinin %80'i kömüre bağlı endüstrilere dayanan Kuzey eyaleti Shanxi bunun tipik bir örneği. Kong, durumu "Yerel kömür şirketleri sadece logolarında bir takım değişiklikler yapıyor ve 'geliştirilmiş' kömürden bahsederek, yeşil enerji nakaratını söylemeye başlıyor" sözleriyle açıklıyor. Shanxi, yerel üretim kapasitesini kapatmak yerine ithalat kotalarının gevşetilmesini önerdi. Shanxi eyaleti yasadışı faaliyetleri kontrol altında tutmakta zorlanıyor; geçtiğimiz yıl yapılan denetimler resmi ruhsat almamış 14 kömür madeninin inşaatını ortaya çıkardı. Geçtiğimiz hafta Çin Devlet Konseyi, ülkenin 2016 kömür kapasitesini azaltma hedefini (250 milyon ton) resmi olarak planlanandan önce tutturmuş olmasına rağmen, uygulamanın bu yıl kömür fiyatlarının düzelmesiyle birlikte devam ettiğini [beyan etti](#). Chen, "Kömüre bağlı çıkarlardan arınmak zaman alacak" yorumunu yapıyor.

Kasım ayında yapılan seçimlerin sonuçları ABD'de de benzer çıkarlar olduğunu gösterdi. Düşen doğal gaz fiyatları ABD'de bir "kömür Rönesansı" olasılığının ekonomik açıdan zor olduğunu ortaya koysa da, Obama'nın Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) ülkeleri ve Çin'in kendileri dışındaki ülkelere yaptıkları kömür finansmanını sınırlandırmalarına yönelik çabaları tehlike altında. Geçtiğimiz Kasım ayında imzalan yurtdışındaki kömürlü termik santrallere verilen resmi destek ve ihracat kredisini sınırlandıran OECD anlaşmasına Japonya, Güney Kore ve Avustralya ısrarla karşı çıkmıştı. Bu üç ülke anlaşmanın yumuşatılmış versiyonu ancak iki yıl süren "yoğun müzakereler" ve Çin'in de kabul etmesinden sonra kabul etti. Her ne kadar Trump'ın bu sözlü anlaşmadan, İhracat Kredisi Destek Programı'nın tamamından çıkmak anlamına geleceği için, geri dönmesi pek muhtemel olmasa da, anlaşmanın bağlayıcı olmaması Japonya gibi önemli oyuncuların anlaşmaya uymamasını mümkün kılıyor. Yaptırım mekanizması olmamasına bağlı olarak, OECD ülkeleri bu yıl kömüre yapılacak 2.4 milyar ABD doları bedelinde kamu finansmanı onayladı (Çin'den fazla). Buna ek olarak henüz karara bağlanmamış 15 milyar ABD dolarlık finansman da bulunuyor. Beijing'in de bu tür bir manevra yapmasından korkuluyor ve Harris'in ifade ettiği üzere "Beijing ilk başta daha spesifik olan taahhütleri yeniden tanımlamayı başardı". Böyle bir durumda, ev sahibi ülkelerin kömürlü termik santrallerin kurulmasına tavırları giderek daha önem kazanıyor. Sıkıntı işte tam burada.

Kömür finansmanın geleceği, ihracatçı ülkelerdeki çıkar gruplarından çok piyasanın arz ve talep mekanizmasına bağlı olacak. Gallagher'a göre, Çin'in yatırım yaptığı ülkeler kömür sektörünü özellikle geliştirmek isteyen ülkeler olduğu için "Çin'in kömür finansmanı gerçekten talebe dayalı". Zisko da aynı görüşte: "Problemin büyüğü Çin'de değil, bizim yetkililerimizde." Zisko, Çin şirketleri ve bankalarıyla yaptığı görüşmelerde sık sık "Bosna hükümeti bize yenilenebilir enerji teklifiyle gelmiş olsaydı, yenilenebilir enerji tesisi inşa ederdik" cümlesini duyuyor.

Princeton Üniversitesi'nin derlediği veriler Çin'de planlanan ek elektrik kapasitelerinin geçen on yılla karşılaştırıldığında kömürlü termik santrallere daha az dayandığını gösteriyor. Ama komşuları Hindistan, Endonezya, Filipinler, Vietnam, Malezya, Tayland, Myanmar, Bangladeş ve Pakistan'da durum tam tersi. IEA bu yılki [raporunda](#) "Düşük gelirli ekonomiler her ne kadar bir yandan başka enerji kaynaklarının peşine düşseler de, şu anda düşük maliyetli bir enerji kaynağını yok sayamazlar" ifadesini kullanıyor. Bölgede pazar payını istikrarlı bir şekilde artıran tek teknoloji kömüre dayalı enerji üretimi ve Çin "her ülkenin bağımsız kalkınma rotasına saygı duymak ve karşılıklı olarak temel çıkarlar ve sorunlar konusunda yardımlaşmak" [politikasına](#) bağlılığını devam ettiriyor. Orta ve Doğu Avrupa Bankwatch Kamu Finansmanı Politikası Uzmanı Wawa Wang, Tuzla vakasında bu politikanın uygulandığı görüşünde.

Bu durumda, iklim liderliği rolünü üstlenmeye hazır olmasına rağmen, Çin ülkesinin çıkarlarını gözden çıkarmaya ve "hiçbir soru sormadan" yaptığı yurtdışı yatırım diplomasisinden vaz geçmeye gönüllü olmayabilir. Yenilenebilir teknoloji alanında uzmanlığını geliştiren ve rüzgar türbini ve güneş panelleri ihracatını arttıran ülke hakkında, Gallagher "Çin bunu gerçekleştirmek isteminin dışında, artık gerçekleştirmesi menfaatine olacak" ifadesini kullanıyor.

GSYİH gibi çevre kriterinin de ülkenin geleneksel kariyer değerlendirme sistemi ölçütlerine eklenmesiyle birlikte, artık yerel yetkililer açısından da yeşil olmanın faydaları var. Chen, bu inisiyatifin "genel ortamın yavaş yavaş değiştiğini gösterdiğini" söylüyor. Ancak eğer Çin Komünist Partisi yurtiçi büyümenin denizaşırı emisyonlarla bağlantılı olması gibi dışsalılıklara hesaba katmaya niyetli değilse, Kasım ayında Devlet Konseyi'nin açıkladığı ağır metaller, tehlikeli atık ve zehirleyici kimyasal [yurt içi kılavuzu](#) gibi, bu teşvik de denizaşırı ülkelerdeki endüstrilerin daha da kirletilmesiyle sonuçlanabilir.

Chen'e göre, "Yeşil olmak harika olur. Ama kapasite aşımı ve diğer gerekli ekonomik düzenlemeler çok daha acil." Ama bu gerçekleşene kadar, "benim arka bahçemde değil" ya da "benden uzakta ne olursa olsun" uygulaması cazip bir geçici önlem gibi görünüyor.